

Diskusjonsnotat

Regnskapsføring i selskapsregnskapet av overdragelser mellom selskaper i samme konsern

(November 2000)

1	PROBLEMSTILLING	2
2	GJELDENE PRAKSIS	3
2.1	OVERSIKT OVER GJELDENE PRAKSIS I NORGE	3
2.2	PRAKSIS I ANDRE LAND	4
3	JURIDISKE FORHOLD	5
4	FORMÅLET MED SELSKAPSREGNSKAPET	6
4.1	GENERELT OM FORMÅLET MED ÅRSREGNSKAPET.....	6
4.2	SELSKAPSREGNSKAPET SOM BESLUTNINGSGRUNNLAG	6
4.3	SELSKAPSREGNSKAPET SOM REFERANSE FOR SELSKAPSRETTLIG REGULERING	7
4.4	SELSKAPSREGNSKAPET SOM GRUNNLAG FOR BESKATNING.....	8
4.5	SAMMENFATTENDE VURDERING.....	8
5	ANVENDELSE AV KONTINUITETSGJENNOMSKJÆRING	9
5.1	PRINSIPELL AVGRENSNING: KJØP/SALG ELLER OMORGANISERING	9
5.2	OPERASJONELL AVGRENSNING.....	10
5.3	AVGRENSNING TIL VIRKSOMHETSOVERDRAGELSER.....	11
5.4	FORHOLDET MELLOM MORSSELSKAP OG DATTERSELSKAPER SOM ER PART I OVERDRAGELSEN	12
5.4.1	<i>Morselskapets eierkontroll</i>	12
5.4.2	<i>Kjennetegn ved datterselskap</i>	13
5.4.3	<i>Selvstendig beslutningsprosess</i>	13
5.5	SAMMENHENG MED VEDERLAGETS ART	13
5.6	SAMMENFATTENDE VURDERING.....	14
6	GJENNOMFØRING AV KONTINUITETSGJENNOMSKJÆRING	15
6.1	KONTINUITETSDIFFERANSER VED PENGEVEDERLAG	15
6.2	BRUK AV SELSKAPSVERDIER ELLER KONSERNVERDIER VED KONTINUITET OG GEVINST- ELIMINERING.....	15
6.3	GJENNOMFØRING AV KONTINUITET I OVERDRAGELSER SOM INVOLVERER DELEIDE DATTER- SELSKAPER.....	17
7	FORHOLDET TIL GJELDENE STANDARDER	19

1 Problemstilling

Dette notatet omhandler regnskapsføring av overdragelser mellom selskaper i samme konsern. Konsern er her i regnskapslovens forstand, dvs. at det er en regnskapspliktig som har bestemmende innflytelse på et annet foretak. Med overdragelse menes her enhver overdragelse av verdier, med eller uten vederlag.

Notatet angår utelukkende regnskapsføring i selskapsregnskapet. Problemstillingen må derfor blant annet ses i sammenheng med selskapsregnskapets formål, som er drøftet i avsnitt 4.

Hovedspørsmålet i notatet er om når overdragelser mellom selskaper i samme konsern er regnskapsmessige transaksjoner, og når de ikke er det. Dersom overdragelse mellom selskaper i samme konsern er regnskapsmessig transaksjon, skal det være ny verdimåling (til virkelig verdi av vederlaget) på overdratte eiendeler og gjeld. Dette følger av regnskapslovens transaksjonsprinsipp i § 4-1 nr. 1. Hvis overdragelsen ikke oppfyller nødvendige kjennetegn ved transaksjon, som at det skal være uavhengighet mellom partene og at transaksjonen skal ha et reelt innhold, omfattes den ikke av bestemmelsen om ny verdimåling. I så fall er det regnskapsmessig kontinuitet i overdratte eiendeler og gjeld. I forarbeidene til regnskapsloven er dette kalt kontinuitetsgjennomskjæring.

Notatet drøfter hva som kan være et prinsipielt og operativt skille mellom overdragelser som skal regnskapsføres som hhv. transaksjon og kontinuitet. Det prinsipielle utgangspunktet er at overdragelsen skal regnskapsføres på den måten som best samsvarer med de underliggende realiteter. En del objektive kjennetegn ved overdragelsen kan inngå som momenter i vurderingen. De objektive kjennetegn ved overdragelsen kan for eksempel være:

- Eierforhold, dvs. om datterselskap er heleid eller deleid.
- Overdragelsens art. For drøftingen i notatet har skillet mellom virksomhet og andre eiendeler og gjeld særlig betydning.
- Kjennetegn ved det kjøpende selskap, for eksempel om det kjøpende selskap er (tilnærmet) tomt før transaksjonen eller om det har en etablert virksomhet av betydning.
- Uavhengighet i beslutningsprosess i de aktuelle selskaper, for eksempel om det er helt eller delvis personsammenfall i besluttede organer i selskapene og i hvilken grad det gjennomføres reelle uavhengige beslutningsprosesser i disse organer.
- Vederlagets art, for eksempel om det er vederlag i penger, aksjer eller uten vederlag.

Et relatert spørsmål er om en overdragelse regnskapsført som transaksjon gir grunnlag for å inntektsføre gevinst i overdragende selskap. Ved kontinuitetsgjennomskjæring vil det definisjonsmessig ikke oppstå slik gevinst. I en transaksjon regnskapsført til virkelig verdi vil denne typen gevinst oppfattes ulikt avhengig av om morselskapet anvender egenkapitalmetoden eller kostmetoden for

vurdering av investering i datterselskap. Notatet drøfter om virkningen på morselskapets utbyttegrunnlag skal tillegges vekt ved formulering av god regnskapsskikk for overdragelser mellom selskaper i samme konsern.

Notatet drøfter også noen regnskapstekniske problemstillinger som gjelder gjennomføring av kontinuitet og gevinsteliminering ved overdragelser mellom selskaper i samme konsern (avsnitt 6).

En del av problemstillingene som drøftes i notatet gjelder tilsvarende ved overdragelser mellom selskaper under samme kontroll som ikke er i konsern. Dette vil typisk være tilfeller hvor aksjonær ikke er regnskapspliktig (fysisk person, stat, kommune). Drøfting og konklusjoner kan imidlertid ikke uten videre overføres på slike tilfeller.

2 Gjeldende praksis

2.1 Oversikt over gjeldende praksis i Norge

Norske regnskapsstandarder regulerer anvendelse av kontinuitetsgjennomskjæring ved overdragelser mellom selskaper i samme konsern som gjennomføres etter reglene om fusjon og fisjon. På andre områder inneholder regnskapsstandardene ingen retningslinjer for når kontinuitetsgjennomskjæring skal anvendes.

Etter NRS Fusjon skal det være kontinuitetsgjennomskjæring ved ”omorganisering med uendret eierskap”, som bl.a. omfatter fusjon mellom selskaper under samme kontroll, jf. pkt. 3.2 og 4.1. Etter standarden er kontroll å regne som synonymt med bestemmende innflytelse. Dersom en aksjonær har en eierandel på mer enn 50 % i hvert av to selskaper som fusjoneres, skal fusjonen kontinuitetsgjennomskjæres etter standarden. Ved utarbeidelse av standarden var det ulike synspunkter på om en eierandel på 50 % i seg selv skulle være et tilstrekkelig kriterium for kontinuitetsgjennomskjæring. Bl.a. hadde Finansdepartementet og Kredittilsynet innvendinger mot dette.

Etter NRS Fisjon (revidert 2000) skal fisjonsfusjon regnskapsføres som fusjon. Koblingen mellom de to standardene innebærer således at utfisjonering av virksomhet fra ett datterselskap hvor et annet datterselskap er overtakende, skal regnskapsføres til kontinuitet. På samme måte som i fusjon vil en eierandel på minst 50 % i overtakende og overdragende selskap, være tilstrekkelig kriterium for kontinuitetsgjennomskjæring. Standardens bestemmelser om jevndeling innebærer for øvrig kontinuitet på alle fisjoner i et konsern med heleide datterselskaper.

Praksis antas å være uensartet ved andre typer overdragelser. Revisorforeningen har omtalt kontinuitetsgjennomskjæring i to rundskriv. I rundskriv 1999-05 anbefalte foreningen bruk av virkelig verdi ved alle konserninterne transaksjoner ”inntil ytterligere avklaring foreligger”. I rundskriv 2000-73 uttaler foreningen at ”tingsinnskudd i heleiet datterselskap hvor tingsinnskuddet utgjør en virksomhet, vil typisk være et tilfelle hvor kontinuitetsgjennomskjæring er aktuelt. Kriteriene for

kontinuitetsgjennomskjæring vil normalt være oppfylt ved denne formen for omorganiseringer (...).”

Kontinuitetsgjennomskjæring anvendes i en viss utstrekning ved stiftelse av datterselskap med tingsinnskudd og ved kapitalforhøyelse i datterselskap med tingsinnskudd. I disse tilfellene har det i praksis utviklet seg en adgang for den regnskapspliktige til å velge kontinuitet eller ny verdimåling. Overdragelser med oppgjør i penger regnskapsføres til virkelig verdi.

2.2 *Praksis i andre land*

Det er relativt store forskjeller mellom ulike land mht. hvordan problemstillingene som drøftes i dette notatet er løst. Forskjellene har bl.a. bakgrunn i at selskapsregnskapet tjener ulike formål. I USA er det ikke noen lovfestet regulering av selskapenes utbytte på grunnlag av selskapsregnskapets overskudd og egenkapital. Regnskapsmessig kontinuitet synes å ha større anvendelse i USA enn i Europa når det er tvil om risiko og kontroll er overført. Bruk av kontinuitet ved virksomhetsoverdragelser i USA er utledet av enkelte formuleringer i APB 16 (om *Business Combinations*) og APB 29 (*Accounting for Non-Monetary Transactions*). Amerikansk kontinuitetspraksis må ses i lys av at eiersynet gjennomføres konsekvent både for konsernregnskap og selskapsregnskap, slik at minoritetens andel av en overdragelse alltid regnskapsføres som transaksjon til virkelig verdi.

I europeiske land har tradisjonelt funksjonen å definere utbyttegrunnlaget vært en viktig side ved selskapsregnskapet. Gjennom EUs selskapsrettsdirektiver er denne funksjonen regulert relativt likt i medlemslandene. Det er stort sett en konvensjon at transaksjoner regnskapsføres til virkelig verdi, uten hensyn til relasjon mellom partene. Det finnes noen unntak, som i første rekke er avhengig av form (for eksempel fusjon og fisjon).

Britisk regulering anses på dette feltet å ligge mellom amerikansk og den kontinental-europeisk regulering. Anvendelse av kontinuitet er regulert i FRS 6 for *group reconstructions* mellom morselskap og heleide datterselskaper. Kontinuitet er etter standarden valgfri i disse tilfellene, men praksis – basert på kravet om *true and fair view* – synes å være kontinuitet for et noe større felt enn det som er beskrevet i standarden.

Kontinuitet som praktisert i Storbritannia, er imidlertid noe annerledes enn det som er beskrevet som kontinuitetsgjennomskjæring i forarbeidene til aksje- og regnskapslov i Norge. Det skyldes at britisk aksjelov ikke inneholder noe krav om at transaksjoner mellom selskaper i samme konsern skal gjøres opp til virkelig verdi. I de tilfellene regnskapsføringen er kontinuitet, er vederlaget satt til balanseført verdi.

I britisk regulering bør en også være oppmerksom på at et selskaps utbyttegrunnlag i noen grad er basert på skjønn, og at overskudd som stammer fra konserninterne transaksjoner ikke nødvendigvis kan anses realisert ved skjønnsutøvelsen.¹

3 Juridiske forhold

I henhold til regnskapsloven § 4-1 nr. 1 skal "[t]ransaksjoner [...] regnskapsføres til virkelig verdi på transaksjonstidspunktet (transaksjonsprinsippet)". Det følger motsetningsvis av denne bestemmelsen at det ikke skal foretas ny verdimåling medmindre det foreligger en transaksjon. Kontinuitetsgjennomskjæring er således å anse som en anvendelse av transaksjonsprinsippet.

Regnskapslovens ordlyd gir imidlertid ikke særlig veiledning mht. hva som er å anse som en "transaksjon". Begrepet må derfor utformes på grunnlag av andre kilder, det vil særlig si forarbeidene, praksis og reelle hensyn i form av generelle regnskapsfaglige vurderinger.

Forarbeidene til regnskapsloven og endringsloven til regnskapsloven av 18.06.99 nr. 41 forutsetter at hovedregelen er at transaksjoner med nærstående omfattes av transaksjonsprinsippet, men at det i enkelte tilfeller kan være aktuelt å foreta kontinuitetsgjennomskjæring bl.a. i konsernforhold. Forarbeidene gir imidlertid ikke klare holdepunkter for hvordan den nærmere avgrensning av området for kontinuitetsgjennomskjæring skal foretas.

Hvorvidt det skal foretas kontinuitetsgjennomskjæring av overdragelser mellom selskaper i samme konsern, vil således i hovedsak bero på hva som regnskapsfaglig må anses som hensiktsmessige løsninger. De mulige løsninger på de aktuelle problemstillinger som er skissert i dette diskusjonsnotatet, må således alle antas å ligge innenfor regnskapslovens rammer.

Gjennom endringen av aksjelovens og allmennaksjelovens bestemmelser om verdsettelse av aksjeinnskudd ved lov av 02.07.99 nr. 59 er det avklart at aksjelovgivningen ikke er til hinder for å foreta kontinuitetsgjennomskjæring ved fusjoner, fisjoner og andre overdragelser mot vederlag i aksjer. Man kunne imidlertid spørre om aksjeloven/allmennaksjeloven § 3-9 – hvoretter konserninterne transaksjoner skal grunnes på "forretningsmessige vilkår og prinsipper" – medfører at det ikke kan foretas kontinuitetsgjennomskjæring ved konserninterne overdragelser mot vederlag i kontanter. Det må imidlertid legges til grunn at aksjeloven/allmennaksjeloven § 3-9 gir en rent selskapsrettslig regel som ikke er til hinder for at det foretas kontinuitetsgjennomskjæring ved regnskapsføringen av konserninterne overdragelser i den utstrekning denne løsningen anses regnskapsfaglig korrekt.

¹ Problemstillingen er drøftet i et diskusjonsnotat (*Statement of Guidance*) fra Company Law Committee of the Institute of Chartered Accountants in England and Wales, *The Determination of Realised Profits and Distributable Profits in the Context of the Companies Act 1985*.

4 Formålet med selskapsregnskapet

Årsregnskapet i morselskapet i et konsern har to nivåer, konsernregnskapet som gjelder hele den økonomiske enheten (konsernet), og selskapsregnskapet som gjelder morselskapet som juridisk enhet. I datterselskapene er det selskapsregnskapet alene som utgjør årsregnskapet. Forarbeidene drøfter av formål gjelder for det meste årsregnskapet som sådan. Om, og i så fall hvordan, årsregnskapets formål kan ivaretas ved en "arbeidsdeling" mellom konsernregnskapet og selskapsregnskapet, er i liten grad drøftet. Utgangspunktet synes således å være at konsernregnskapet og selskapsregnskapene har de samme formålene, målt for ulike enheter.

4.1 Generelt om formålet med årsregnskapet

Ut fra drøftingen i forarbeidene er hovedformålet med årsregnskapet å gi brukerne av regnskapet informasjon som kan være til nytte når de skal foreta økonomiske beslutninger. Det er uttalt som et siktemål at regnskapsloven skal bidra til informative regnskaper for ulike grupper av regnskapsbrukere. Både selskapsregnskap og konsernregnskap er forutsatt å bygge på de regnskapsprinsipper som gir best informasjon om selskapets inntjening.

Som regnskapsbrukere nevner forarbeidene investorer og kreditorer som tilfører kapital til foretakene, samt andre grupper som har interesse av å vite hvordan foretaket drives, for eksempel de ansatte og lokalsamfunnet. Ulike brukergrupper kan ha noe ulike informasjonspreferanser. Kreditorer kan ha en særlig interesse av at verdiene i regnskapet ikke er overvurdert.

Primære kvalitetskrav til informasjon er relevans og pålitelighet. Transaksjoner (og eiendeler) målt til virkelig verdi er det mest relevante grunnlaget for økonomiske beslutninger. Transaksjoner mellom uavhengige parter anses å gi en pålitelig verdimåling. I transaksjoner mellom nærstående parter (for eksempel selskaper i samme konsern) må det eventuelt være andre mekanismer som sikrer verdimåling.

Sekundære krav til informasjonen er sammenlignbarhet og forståelighet. Sammenlignbarhet forutsetter at transaksjoner som reelt sett har samme innhold, får samme regnskapsmessige behandling.

4.2 Selskapsregnskapet som beslutningsgrunnlag

Som beslutningsgrunnlag har konsernregnskapet og selskapsregnskapet ulike funksjoner for ulike brukere.

For kreditorene utgjør selskapsregnskapet et selvstendig beslutningsgrunnlag, særlig for kreditorene i datterselskap. Det er selskapet som juridisk enhet som danner rammene for den sikkerhet kreditorene har. For kreditor er bl.a. informasjon om selskapets egenkapitalandel viktig. Denne sier noe både om konkurrisikoen og risiko eierne selv er villig til å ta.

Som beslutningsgrunnlag for investorer i morselskapet er selskapsregnskapene supplement til konsernregnskapet. Løpende vurdering av børsnoterte selskaper som

er morselskap i konsern, vil således i hovedsak bygge på informasjon om konsernets forhold. Ved verdivurdering og analyse kan imidlertid selskapsregnskapene gi kompletterende informasjon.

For så vidt gjelder investorer i deleide datterselskaper, vil det aktuelle datterselskaps selskapsregnskap (og vedkommende datterselskaps eventuelle underkonsernregnskap) være det eneste regnskapsmaterialet som kan tjene som beslutningsgrunnlag.

Transaksjonsmåling til virkelig verdi anses ofte å gi best informasjon om sammensetningen av eiendeler, gjeld og egenkapital i selskapene, forutsatt at verdimålingen er pålitelig. Dette gjelder uavhengig av hvem som er motpart i transaksjonen. Imidlertid kan inntektsføring av gevinst ved konserninterne overdragelser i noen sammenhenger gi misvisende inntrykk av selskapets inntjening.

Med tanke på selskapsregnskapets funksjon som beslutningsgrunnlag for kreditorer og investorer er det således ikke entydig om overdragelser mellom selskaper i samme konsern bør regnskapsføres som transaksjon eller kontinuitet.

4.3 Selskapsregnskapet som referanse for selskapsrettslig regulering

I selskapslovgivningen er det gitt et sett økonomiske spilleregler som bl.a. regulerer fordelingen mellom selskapets eiere og dets kreditorer. Eiere og kreditorer vil kunne ha motstridende interesser. Det er eierne som i størst grad kan sikre sine interesser gjennom styrende organer. Aksjelovgivningen inneholder derfor en rekke regler som har som siktemål å beskytte kreditorene. Dette er for eksempel bestemmelser om minstekrav til egenkapital, begrensninger i hva selskapet kan dele ut til sine eiere, begrensninger i kjøp av egne aksjer, begrensninger i hvor mye som kan deles ut i gaver, begrensning i hva som kan ytes som lån til aksjonær og bestemmelser om at konserninterne transaksjoner skal grunnes på vanlige forretningsmessige vilkår. De fleste av disse bestemmelsene har selskapsregnskapet som referanse for lovbestemte rammer.

Funksjonaliteten av reguleringene tilsier at reelt sett like forhold blir regnskapsført likt (selskapsrettslig nøytralitet). Dersom i realiteten like transaksjoner får forskjellig regnskapsmessig løsning alt etter hvilken formell form som velges, vil fordelingen mellom eiere og kreditorer kunne påvirkes ved valg av form på transaksjonen.

Det synes å være et premiss for utforming av regnskaps- og selskapslovgivningen at uopptjent inntekt ikke skal kunne utdeles til aksjonærene. Dette følger også av fjerde selskapsrettsdirektiv.² Opptjening som grunnlag for utdeling forutsettes å være i samsvar med grunnleggende regnskapsprinsipper. For morselskap kan det reises spørsmål om gevinst på konserninterne overdragelser er opptjent. For

² Artikkel 31 nr 1 c aa innebærer at bare *profits made* skal inngå i periodens inntekt. Også systemet med fond for vurderingsforskjeller bygger på at urealiserte gevinster ikke skal kunne deles ut.

eksempel kan det ut fra en helhetsbetraktning anses at sammensetningen av morselskapets formue ikke endres ved et nedstrømsalg til heleid datter med vederlag i penger; det er bare plasseringen av overdratt eiendel og penger som er endret. Eliminering av gevinst gjennomføres etter gjeldende praksis når morselskapet anvender egenkapitalmetoden, men ikke når morselskapet anvender kostmetoden.

4.4 Selskapsregnskapet som grunnlag for beskatning

Generelt har selskapsregnskapet en viktig rolle ved at det utfyller det skatterettslige inntektsbegrepet, jf. skatteloven § 14-4 annet ledd. For overdragelser mellom selskaper i samme konsern er imidlertid skattemessige hensyn mindre fremtredende, etter som den skattemessige behandlingen av slike overdragelser i hovedsak er regulert i skattelovgivningen. Det kan imidlertid være virkninger av regnskapsføringen, for eksempel på egenkapitalandelen, som indirekte har skattemessige konsekvenser.

4.5 Sammenfattende vurdering

Gjennomgangen av selskapsregnskapets formål gir ikke noe entydig svar på hvordan overdragelser mellom selskaper i samme konsern skal regnskapsføres. Noen hensyn synes best ivaretatt dersom overdragelsene regnskapsføres som transaksjon til virkelig verdi, andre hensyn synes å peke i retning av å anvende kontinuitet.

Det kan argumenteres for at selskapsregnskapets funksjon som grunnlag for utbytteutdeling og fordeling mellom eiere og kreditorer bør tillegges særlig vekt i denne vurderingen. Dette gjelder spesielt for morselskapet. Selskapsregnskapet utgjør for morselskapets eiere og kreditorer mer et supplement enn et selvstendig beslutningsgrunnlag. Informasjonsbehovet blir i stor grad fylt av konsernregnskapet. Lovforarbeidene gir imidlertid lite holdepunkt for å foreta en særlig vektlegging av de selskapsrettslige funksjonene.

Dersom selskapsrettslige funksjoner skulle prioriteres, burde regnskapsføring av overdragelser mellom selskaper i samme konsern innrettes mot selskapsrettslig nøytralitet i morselskapet. Regnskapsføringen skulle med andre ord bidra til likt grunnlag for utdeling av utbytte til morselskapets eiere, uansett overdragelsens utforming. Ved kontinuitetsgjennomskjæring og ved eliminering av internegevinst ved anvendelse av egenkapitalmetoden, nøytraliseres virkningen på morselskapets utbytte-grunnlag. Når morselskapet anvender kostmetoden, vil overdragelser regnskapsført til virkelig verdi påvirke utbyttegrunnlaget. Ut fra et tenkt siktemål om full selskaps-rettslig nøytralitet ville en mulig justering av reglene for selskapsregnskapet ha vært å innføre et system for eliminering av internegevinst i kostmetoden etter mønster av egenkapitalmetoden.

Det kan på den annen side anføres at det ikke er grunnlag for å forutsette selskaps-rettslig nøytralitet som en overordnet retningslinje for utarbeidelse av regnskapsstandarder, heller ikke for selskapsregnskapet. Den kjensgjerning at

inntektsbegrepet etter kostmetoden og egenkapitalmetoden er forskjellig, har vært kjent ved utarbeidelse av de selskapsrettslige bestemmelsene om utbyttegrunnlaget. Lovgivningen inneholder et system (fond for vurderingsforskjeller) som skal fange opp vesentlige forskjeller i utbyttegrunnlaget mellom egenkapitalmetoden og kostmetoden. Dersom det var en prioritert målsetting at utbyttegrunnlaget ble likt uansett valg av regnskapsmetode, burde dette ha vært regulert i de lovbestemte ordninger som skal sikre nøytralitet.

Den videre drøftingen i notatet har på denne bakgrunn at som utgangspunkt at valg av regnskapsmessige løsninger må baseres på hva som regnskapsmessig best uttrykker underliggende realitet.

5 Anvendelse av kontinuitetsgjennomskjæring

I det etterfølgende drøftes om kontinuitetsgjennomskjæring bør gjelde ved visse overdragelser mellom selskaper i samme konsern.

5.1 Prinsipiell avgrensning: Kjøp/salg eller omorganisering

Én type beslutning er en regulær handel mellom to parter som hver ivaretar sine interesser. At to selskaper er i samme konsern, er ikke i seg selv ensbetydende med at et kjøp/salg mellom dem ikke kan være som mellom to uavhengige parter. Anta for eksempel at datterselskap D_1 har besluttet å investere i en bestemt type virksomhet. Datterselskap D_2 er tilbyder av nettopp det som D_1 etterspør, til vilkår som oppfattes konkurransedyktige. D_2 er på sin side opptatt av å prestere et så godt resultat som mulig, og selger ikke til søsterselskapet til lavere pris enn det som ville ha vært pris i markedet. Det er med andre ord rent bedriftsøkonomiske beslutninger som styrer overdragelsen fra begge sider. Den beskrevne overdragelsen er utvilsomt en transaksjon, og det gir best informasjon om den regnskapsføres som transaksjon, til virkelig verdi. Det kan heller ikke være noen grunn til at gevinst i D_2 skal oppfattes annerledes enn ved et salg til tredje part. D_2 har generelt henvendt seg til markedet, og gevinsten er resultat av en ordinær realisasjon, hvor kjøper tilfeldigvis er søsterselskapet.

En annen type beslutning som kan ligge til grunn for overdragelsen, er omorganisering av virksomhet innen et konsern. Anta at overdragelsen tilsynelatende finner sted som beskrevet ovenfor, men at beslutningene fattes på en annen måte. Morselskapet M eier begge de to datterselskapene. I utgangspunktet drives det en type virksomhet i D_1 . M beslutter at denne virksomheten heller skal drives i datterselskap D_2 . Selskapsorganene i D_1 og D_2 , som har den formelle kompetansen i disse selskapene, fatter beslutning om overdragelse i samsvar med M 's anvisning. I dette tilfellet er overdragelsen svært ulik en ordinær transaksjon. Realiteten er snarere at M trekker virksomhet ut av D_1 og skyter den inn i D_2 . Når overdragelsen ikke er en følge av en handel mellom partene, kan den heller ikke uten videre legges til grunn for ny verdimåling. Det som har foregått i D_1 er heller ikke en ordinær inntjeningsprosess, som gir grunnlag for beregning av gevinst.

Den første beslutningstypen gjelder en ordinær kjøps-/salgstransaksjon. Den andre beslutningstypen kan være et styrt salg, eller det kan være en egenkapitaltransaksjon eller en kombinasjon av flere egenkapitaltransaksjoner.

Kontinuitet kan være det beste regnskapsmessige uttrykket for overdragelser som er omorganisering i konsern, fordi de verken er transaksjoner eller del av en opptjeningsprosess. I norske regnskapsstandarder er det lagt til grunn at fusjon og fisjon mellom selskaper i samme konsern er omorganiseringer med uendret eierskap som skal kontinuitetsgjennomskjæres. Hvis regnskapsføring ikke skal styres av form, burde det være kontinuitetsgjennomskjæring også i omorganiseringer som ikke er egenkapitaltransaksjoner.

5.2 Operasjonell avgrensning

Skillet mellom kjøp/salg og omorganisering utgjør den prinsipielle avgrensning av anvendelsesområdet for kontinuitetsgjennomskjæring ved overdragelser mellom selskaper i samme konsern. Som operasjonelt kriterium er imidlertid dette lite konkret.

Nedenfor drøftes objektive kjennetegn som kan benyttes som holdepunkter for å skille omorganiseringer fra kjøps-/salgstransaksjoner. Det må imidlertid erkjennes at selv om det finnes slike holdepunkter, vil det alltid stå igjen en gråsoner der det kan være tvil om hvilken løsning som konkret følger av det prinsipielle skillet. Regulering av anvendelsesområdet for kontinuitetsgjennomskjæring reiser to viktige spørsmål som det ikke er tatt stilling til i dette notatet:

For det første må man ta stilling til om reglene bør utformes ved bruk av absolutte objektive vilkår for kontinuitetsgjennomskjæring eller ved henvisning til en skjønsmessig helhetsvurdering. I en helhetsvurdering vil nærmere angitte forhold av den art som er drøftet nedenfor, være relevante.

For det annet må man ta stilling til om reglene skal utformes (a) slik at løsningene i praksis i så stor utstrekning som mulig blir riktige ut fra det prinsipielle skillet mellom omorganisering og kjøp/salg, eller (b) slik at det blir høy grad av sikkerhet for at kontinuitetsgjennomskjæring ikke vil bli foretatt med mindre det er prinsipielt sett riktig, selv om reglene i så fall samtidig vil kunne medføre at kontinuitetsgjennomskjæring ikke blir gjennomført i enkelte tilfeller der dette ville være prinsipielt riktig.

To praktiske forhold kan tale for den sistnevnte løsning:

- I endel tilfeller vil det antagelig være sterke motiver for å anvende kontinuitet selv om det ikke er grunnlag for det. Regler som ikke innebærer at klare vilkår må være oppfylt for bruk av denne regnskapsløsningen, vil derfor kunne medføre at det utvikler seg et område for "*free choice accounting*".
- Kontinuitetsgjennomskjæring pga. eiertilknytning er et nytt prinsipp, og anvendelse av prinsippet medfører flere praktiske og pedagogiske utfordringer, særlig i forhold til horisontale transaksjoner og transaksjoner

som omfatter deleide datterselskaper. Det kan være grunn til å gå forsiktig frem og gi reglene et forholdsvis snevert anvendelsesområde inntil man vinner ytterligere erfaring.

5.3 Avgrensning til virksomhetsoverdragelser

Det prinsipielle skillet mellom kjøps-/salgstransaksjoner og omorganiseringer er relevant så lenge det kan relateres til morselskapets investeringsbeslutning. Det har imidlertid ikke gyldighet for løpende omsetning av varer og tjenester mellom selskaper i samme konsern. Implisitt i drøftingen ligger det derfor en avgrensning til det som i det følgende kalles virksomhetsoverdragelser.

Dette skillet tar utgangspunkt i tankeskjemaet om varekretsløpet. Selskapet foretar to typer anskaffelser og avhendelser av eiendeler. En type anskaffelse er resultat av en investeringsbeslutning med sikte på verdiskapning over tid. En annen type er kjøp av eiendeler som skal generere inntekt ved salg. Den siste typen omfatter både innsatsfaktorer som blir foredlet i en fysisk transformasjon, og andre eiendeler som skaper inntekt ved salg (for eksempel i varehandel). Regnskapsmessig har en ulik tilnærming til de to beslutningstypene: i det siste tilfellet måles transaksjonene inn og ut til virkelig verdi og differansen regnes som fortjeneste; i det første tilfellet uttrykker regnskapsføringen kontinuitet og periodisering med utgangspunkt i opprinnelig kostpris over det tidsintervallet eierskapet vedvarer. Når investeringen er et fysisk driftsmiddel, kostnadsføres investeringsutgiften over tid som avskrivning. Alternativt kan investeringen være et selskap, hvor regnskapsføringen etter kostmetoden eller egenkapitalmetoden tar utgangspunkt i opprinnelig anskaffelseskost. Fordi kjøp og salg som følge av investeringsbeslutninger kan gjelde ulike arter eiendeler, er det hensiktsmessig å bruke det nøytrale begrepet virksomhetsoverdragelser om disse.

I forhold til varekretsløpet er skillet mellom varer og virksomhet ensbetydende med skillet mellom omløpsmidler og anleggsmidler. Den regnskapsmessige klassifiseringen i et selskap er imidlertid ikke noe sikkert skille for avgrensningen av virksomhetsoverdragelser. For det første kan en overdragelse gjelde eiendeler som er udefinert i forhold til konsernets virksomheter. En verdipapirportefølje kan være klassifisert som anleggsmiddel, uten at det er naturlig å se den som en virksomhet. Motsatt vil mange virksomhetsoverdragelser omfatte hele eller store deler av innmaten i et selskap, bestående både av omløpsmidler og anleggsmidler.

Hva som anses som virksomhet, kan være forskjellig avhengig av hvilket nivå i et konsern en ser det fra. I og med at det er omorganiseringer styrt av morselskapet en her forsøker å identifisere, er det virksomhet sett fra morselskapets ståsted som er relevant. Virksomhet inngår derfor som oftest i morselskapets strategi. I et stort konsern kan man for eksempel tenke seg at et datterselskap har tryknings- og kopieringstjenester som må regnes å inngå i selskapets virksomhet, uten at dette naturlig kan regnes som virksomhet sett fra morselskapets og konsernets side.

I amerikansk standard uttrykker begrepet *productive assets* det samme som her kalles virksomhet.³ Dette omfatter eiendeler ”held for or used in the production of goods or services by the enterprise”, samt investering i et annet foretak så fremt investeringen er regnskapsført ved egenkapitalmetoden. Overført til norske forhold kan det tilsi at investering i et tilknyttet selskap kan være definert som virksomhet, og at et datterselskap formodentlig alltid er å regne som virksomhet.

At overdragelsen gjelder virksomhet anses her både prinsipielt og operasjonelt som en ufravikelig betingelse for anvendelse av kontinuitetsgjennomskjæring.

5.4 Forholdet mellom morselskap og datterselskaper som er part i overdragelsen

5.4.1 Morselskapets eierkontroll

Ideen om omorganisering som beslutningstype tar utgangspunkt i morselskapet som styrende part i datterselskapene. Relevansen av dette utgangspunktet må nødvendigvis ha sammenheng med morselskapets grad av kontroll med datterselskapet. Grad av kontroll henger som oftest sammen med størrelsen på morselskapets eierandel.

I et heleid datterselskap har morselskapet absolutt kontroll med beslutningene. Det betyr ikke at enhver beslutning i datterselskapet følger av morselskapets diktat. Morselskapet har imidlertid en maktposisjon som muliggjør iverksettelse av en omorganisering som innebærer virksomhetsoverdragelser mellom heleide datterselskaper.

I forhold til kontrollaspektet blir en eierandel på mer enn 90 % (målt etter både kapital og stemmer) ofte likestilt med 100 %, fordi morselskapet ved en slik eierandel har anledning til å gjennomføre en tvungen utløsning av minoritetsaksjonærer, og også har plikt til å innløse minoritetsaksjonær som krever dette, jf. aksjeloven § 4-26 og allmennaksjeloven § 4-25.

Eierandel på mer enn 50 % (målt etter stemmer) anses ofte som nedre grense for kontroll. Etter norsk regnskaps- og aksjelovgivning er det alltid konsernforhold (dvs. alminnelig kontroll) når morselskapet har flertallet av stemmeberettigede aksjer i datterselskapet. Alminnelig kontroll er imidlertid lite forenlig med gjennomføring av en omorganisering slik det er beskrevet ovenfor. I et konsern hvor morselskapet tar initiativ til å flytte en virksomhet fra ett deleid datterselskap til et annet, vil hensynet til minoritetseierne som oftest tilsi at beslutningsprosessen for overdragelsen gjennomføres på samme måte som en ordinær salgstransaksjon.

Blant de lett observerbare kjennetegn ved overdragelser mellom selskaper i samme konsern, anses eierandel som det viktigste. Det er en sterk presumpsjon for at dersom selskapene er eid med mer enn 90 %, er virksomhetsoverdragelsen en omorganisering. Motsatt er det sterk presumpsjon for at virksomhetsoverdragelsen er en kjøps-/salgstransaksjon når eierandelen er mindre enn 90 %.

³ APB 29 par 3e

I dette notatet er det ikke tatt stilling til hvor klart en regel om eierandel bør formuleres i en regnskapsstandard. Tre alternativer kan vurderes, jfr. pkt. 4.2 ovenfor:

1. Grensen på 90 % eierandel kan være absolutt.
2. Det kan være eksplisitt "bevisbyrde" for å anvende kontinuitetsgjennomskjæring dersom eierandelen er under 90 %.
3. Grensen på 90 % eierandel kan være en sterk indikator.

5.4.2 Kjennetegn ved datterselskap

Et tomt datterselskap må antas å ha mindre innflytelse på beslutninger i et konsern enn et selskap med virksomhet. Når det innen et konsern overdras virksomhet til et tomt selskap eller et selskap med lite virksomhet, er dette i seg selv en indikasjon på at overdragelsen er en omorganisering.

Kriteriet er tydeligst i de tilfellene virksomhetsoverdragelse er innskudd i forbindelse med stiftelse av heleid datterselskap. I slike tilfeller kan det vanskelig sies at datterselskapet har vært part i en transaksjon.

5.4.3 Selvstendig beslutningsprosess

Kontinuitetsgjennomskjæring i konsernforhold er basert på en forutsetning om at to juridisk sett uavhengige parter opptrer som redskaper for felles bakenforliggende eierinteresser og derfor ikke opptrer på samme måte som uavhengige parter.

Høy grad av personsammenfall i de besluttende organer i selskapene kan tale for at denne forutsetning er oppfylt. At beslutningsprosessene i selskapsorganene er begrenset til det formelt sett nødvendige, uten at det foregår noen reell saksforberedelse som er spesifikk for det enkelte selskap, eller noen reell debatt i selskapets organer, peker også mot at det ikke er noen selvstendig beslutningsprosess.

5.5 Sammenheng med vederlagets art

Om overdragelsen motsvares av et vederlag, og hva et eventuelt vederlag består av, kan gi indikasjon på beslutningstypen. Dersom overdragelsen skjer uten vederlag, kan den ikke være en kjøps-/salgstransaksjon. Overdragelse uten vederlag kan for eksempel være et konsernbidrag eller fusjon med eller mellom heleide datterselskaper. Overdragelse uten vederlag kan ikke være noe annet enn egenkapitaltransaksjon, som har som siktemål å flytte verdier og virksomhet mellom de juridiske enhetene i konsernet. I praksis er overdragelse uten vederlag bare aktuelt når datterselskaper er heleide eller så godt som heleide.

Overdragelse med vederlag i aksjer er bare aktuelt når datterselskap er overtakende part i overdragelsen. M er i dette tilfellet delaktig i å frembringe vederlaget, fordi aksjeutstedelse hører inn under aksjonærenes kompetanse. I horisontale overdragelser er M deltaker i overdragelsen som generalforsamling i det selskapet

som utsteder av aksjer. I vertikale overdragelser (nedstrøm) deltar M både som overdragende og overtakende part. I horisontale overdragelser som gjennomføres ved fusjon eller fisjon, deltar M dessuten som mottaker av aksjevederlag. Overdragelse mellom selskaper i samme konsern som gjøres opp med aksjer, har derfor som oftest preg av å være en omorganisering styrt av M.

Det er enklest å assosiere en ordinær kjøps-/salgstransaksjon med vederlag i penger. Men pengevederlag er i seg selv ikke uforenlig med at overdragelsen er en omorganisering styrt av M. En oppstrøms overdragelse, hvor D overdrar eiendel og mottar penger tilsvarende virkelig verdi, kan anses som et ordinært kjøp eller salg, eller som en kombinasjon av to egenkapitaltransaksjoner.

Vederlaget kan være sammensatt av aksjer og penger. Det følger av resonnementet ovenfor at jo større andelen penger i vederlaget, dess sterkere indikasjon på at overdragelsen er en kjøps-/salgstransaksjon, og motsatt.

Det prinsipielle standpunktet i dette notatet er følgelig at det ikke kan trekkes et skarpt skille mellom kjøps-/salgstransaksjoner og omorganiseringer på grunnlag av vederlagets art. Vederlagets art må imidlertid etter omstendighetene kunne tillegges vekt i vurderingen av en konkret overdragelse. Et vederlag i aksjer, eller manglende vederlag, trekker i retning av at overdragelsen er en omorganisering. Vederlag i penger trekker i retning av at overdragelsen er en kjøps-/salgstransaksjon.

5.6 Sammenfattende vurdering

Overdragelse mellom selskaper i samme konsern som i realiteten er en omorganisering styrt av morselskapet, har ikke trekk som transaksjon, og er ikke del av en opptjeningsprosess. Ut fra en slik synsvinkel kan kontinuitetsgjennomskjæring anses å være mest i samsvar med underliggende realitet ved omorganiseringer.

Omorganisering gjelder overdragelse av virksomhet mellom selskapene.

Forholdet mellom partene i overdragelsen veier tyngst for å avgjøre om kontinuitets-gjennomskjæring er korrekt. Absolutt kontroll med datterselskapet, i form av en eierandel på mer enn 90 %, gir en sterk presumpsjon for at overdragelsen er en omorganisering som skal kontinuitetsgjennomskjæres. Når eierandelen er lavere, er det tilvarende en sterk presumpsjon mot kontinuitetsgjennomskjæring. Det må imidlertid også ses hen til andre trekk ved forholdet mellom morselskap og datterselskap, som graden av selvstendig beslutningsprosess og om datterselskapet har annen virksomhet enn den som blir overdratt.

Vederlagets art må også tillegges en viss betydning. Vederlag i aksjer, eller manglende vederlag, trekker isolert sett i retning av at overdragelsen er en omorganisering, mens vederlag i penger trekker isolert sett i retning av at overdragelsen er en kjøps-/salgstransaksjon. Vederlagskriteriet er imidlertid her underordnet kontrollkriteriet som er beskrevet foran.

En kortfattet oppsummering kan da være: En virksomhetsoverdragelse innen et heleid konsern skal så godt som alltid kontinuitetsgjennomskjæres når det er vederlag i aksjer, og som oftest også når vederlaget er penger. En virksomhetsoverdragelse i konsern hvor morselskapets eierandel er mindre enn 90 %, skal så godt som alltid regnskapsføres som transaksjon når vederlaget er penger, og som oftest også når vederlaget er aksjer.

6 Gjennomføring av kontinuitetsgjennomskjæring

6.1 Kontinuitetsdifferanser ved pengevederlag

Kontinuitet ved virksomhetsoverdragelser er ensbetydende med at regnskapsførte verdier på overdratte eiendeler og gjeld skal videreføres. I mange sammenhenger vil det kunne oppstå kontinuitetsdifferanser fordi overdragelser og vederlag ikke regnskapsføres til like størrelser. Når vederlag er penger, vil kontinuitetsdifferansen være lik forskjellen mellom pengebeløpet og regnskapsført verdi av overdratt virksomhet.

Regnskapsføring av kontinuitetsdifferansen må ses i sammenheng med begrunnelsen for å anvende kontinuitetsgjennomskjæring. I dette notatet er kontinuitets-gjennomskjæring forutsatt anvendt i tilfeller hvor morselskap styrer overdragelsene. Sett fra morselskapets ståsted er derfor eventuelle forskjeller i regnskapsførte verdier mellom det som overdras og det som mottas en korreksjon i regnskapsført verdi av datterselskap. Sett fra datterselskapets side må eventuelle forskjeller føres som innskudd eller uttak av egenkapital.

Betraktningmåten for vertikale overdragelser gjelder tilsvarende for horisontale overdragelser, dvs. mellom to datterselskaper. Dersom overdragelsen er en konsernintern omorganisering, er det morselskapet som er den egentlige beslutningstaker. Overdragelsen kan ikke ses som resultat av et bilateralt forhold mellom de to datterselskapene; den er tvert imot resultat av hvert av selskapenes bilaterale forhold til morselskapet. En horisontal overdragelse er derfor en kombinasjon av en oppstrøms overdragelse og en nedstrøms overdragelse. Eventuell kontinuitetsdifferanse i en horisontal overdragelse må derfor korrigeres mot egenkapital, både i overtakende og overdragende selskap.

6.2 Bruk av selskapsverdier eller konsernverdier ved kontinuitet og gevinsteliminering

Kontinuitetsbetraktningen anvendt i selskapsregnskapet tar som regel utgangspunkt i regnskapsførte verdier i selskapsregnskapet. Eksempelvis blir fusjon mellom datterselskaper under samme kontroll regnskapsført med videreføring av verdiene i overdragende selskaps selskapsregnskap. Et unntak fra denne regelen gjelder fusjon mellom morselskap og datterselskap, hvor en viderefører verdiene i konsernregnskapet. Den sistnevnte betraktningen kalles i regnskapsstandarden konsernkontinuitet. Tilsvarende kan det være hensiktsmessig å kalle videreføring av verdiene i selskapsregnskapet for selskapskontinuitet.

I NRS Fusjon er konsernkontinuitet ved fusjon mellom morselskap og datterselskap begrunnet med at konsernregnskapet allerede viser de fusjonerende selskapene som en enhet. Man kan også se det slik at konsernverdiene har bakgrunn i morselskapets anskaffelseskost for aksjene i datterselskapet, slik at det bare er konsernkontinuitet som er forenlig med selskapskontinuitet i morselskapet.

Om man legger selskapsverdier eller konsernverdier til grunn har betydning både for regnskapsføring som kontinuitet og for identifikasjon av internegevinst ved anvendelse av egenkapitalmetoden. Definisjonsmessig er gevinst lik differansen mellom virkelig verdi av vederlaget og balanseført verdi. Internegevinsten blir dermed forskjellig avhengig av om en legger selskapsverdi eller konsernverdi til grunn for beregningen. Dette kan illustreres med et oppstrømssalg fra heleid datter til morselskap, som innholdsmessig har fellestrekk med fusjon mellom mor- og datterselskap. Utgangspunkt i konsernverdier ved beregning av internegevinst gir i prinsippet samme løsning for salg med eliminering som fusjon. Det er uensartet praksis i Norge blant morselskaper som anvender egenkapitalmetoden for vurdering av datterselskap i selskapsregnskapet, med hensyn til om eliminering tar utgangspunkt i selskapsverdi eller konsernverdi.

Eliminering av internegevinst foretas i morselskapets selskapsregnskap. Dersom konsernkontinuitet er den prinsipielt riktige løsningen for fusjon mellom mor- og datterselskap, synes det korrekt å legge konsernverdier til grunn for beregning av internegevinst ved oppstrømssalg fra datter- til morselskap.

Ved nedstrømssalg er denne problemstillingen ikke aktuell på samme måte. Internegevinst identifiseres i morselskapets selskapsregnskap, hvor balanseførte verdier har samme utgangspunkt som konsernregnskapet, nemlig morselskapets anskaffelseskost.

Det mest dyptgripende spørsmålet gjelder bruk av konsernverdier eller selskapsverdier ved horisontale overdragelser i konsern, dvs. mellom to datterselskaper som har samme morselskap. I pkt. 6.1 er det argumentert for at en horisontal overdragelse må betraktes som en kombinasjon av to vertikale overdragelser. Ut fra et slikt synspunkt er det konsernverdier som skal legges til grunn. Etter NRS Fusjon skal det være kontinuitet ved fusjon av selskaper under samme kontroll. I samsvar med det ovenstående bør dette være konsernkontinuitet i de tilfeller selskapene under samme kontroll er i konsern.

Ved regnskapsføring etter egenkapitalmetoden (i morselskapets selskapsregnskap) vil en horisontal overdragelse mellom to datterselskaper gjengis som to vertikale overdragelser, i samsvar med den ovenstående betraktningmåten. Dette kommer til uttrykk ved at eliminering av internegevinst skjer proporsjonalt i forhold til morselskapets eierandel i selgende selskap (se også nedenfor om deleide datterselskaper). Praksis er trolig mindre ensartet med hensyn til om konsernverdi eller selskapsverdi legges til grunn for beregning av internegevinst. Konsekvent gjennomføring av betraktningmåten ville tilsi at konsernverdi legges til grunn.

Konsekvent bruk av konsernverdier ved regnskapsføring av overdragelser mellom selskaper i samme konsern ville tilsi at dette også gjøres gjeldende ved fusjon

innenfor et konsern. Betrakningsmåten har relevans for fisjonsfusjon hvor overdragende og overtakende selskap er i samme konsern, helt tilsvarende som for fusjon. Også i de tilfeller morselskap fisjoneres med datterselskap som overtakende, bør kontinuitetsbetraktningen være konsernkontinuitet. Ved skjevdeling av datterselskap med uendrede bakenforliggende eierforhold, jf NRS Fisjon pkt 3.3, burde konsern-kontinuitet legges til grunn.

Oppsummert kan det som synes som gjeldende praksis mht. å legge konsernverdi eller selskapsverdi til grunn er noe inkonsekvent. En avklaring av anvendelsesområdet for kontinuitetsgjennomskjæring for overdragelser mellom selskaper i samme konsern bør ledsages av en avklaring av hvilken kontinuitetsbetraktning som skal gjelde. Mye kan tale for at det bør være konsernkontinuitet.

6.3 Gjennomføring av kontinuitet i overdragelser som involverer deleide datterselskaper

I avsnitt 5 er morselskapets eierandel i datterselskap fremholdt som et tungtveiende moment for klassifisering av overdragelsen som omorganisering eller kjøps-/salgstransaksjon. I det følgende drøftes hvordan mellomværende med minoritetsinteressene skal regnskapsføres når det er kontinuitetsgjennomskjæring av en overdragelse med eller mellom deleide datterselskaper.

Når en sammenligner systemet for eliminering av interngevinst ved anvendelse av egenkapitalmetoden, og kontinuitetsgjennomskjæring slik det er utlagt i standardene om fusjon og fisjon, er praksis i forhold til minoritetsinteresser inkonsekvent. Ved bruk av egenkapitalmetoden skjer gevinsteliminering forholdsmessig (når gevinst oppstår i datterselskap), mens den elimineres 100 % når den oppstår i selskapet som eliminerer (dvs. morselskap). For horisontale transaksjoner blir gevinsteliminering gjennomført som en kombinasjon av to vertikale transaksjoner. I tilfellet fusjon og fisjon som gjennomføres med selskapskontinuitet eller konsernkontinuitet, ser en helt bort i fra forholdet til minoriteten ved regnskapsføring av eiendeler og gjeld.

Forskjellen i betrakningsmåte kan illustreres med en oppstrøms overdragelse fra datterselskap til morselskap. Når overdragelsen er et salg som gjøres opp i penger, og morselskapet anvender egenkapitalmetoden, blir gevinst eliminert forholdsmessig i morselskapets selskapsregnskap mot den kjøpte eiendelen. Den balanseførte verdien av den kjøpte eiendelen blir følgelig som om morselskapet eide en andel i denne fra før, og verdien av denne andelen ble videreført, mens den andelen som er ervervet fra minoritetseierne i datterselskapet, vurderes til virkelig verdi. En konsekvens av dette er at balanseført verdi av eiendelen blir forskjellig i morselskapets selskapsregnskap og konsernregnskapet.

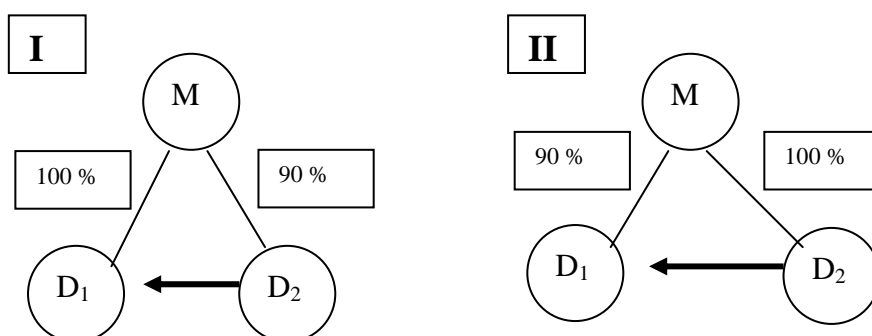
Hvis overdragelsen er en fusjon, videreføres konsernverdien i morselskapets regnskap, som om morselskapet hadde eid hele eiendelen også før fusjonen. Fordi fusjonen gjennomføres med kapitalforhøyelse i morselskapet, oppstår det en teknisk differanse som må korrigeres mot egenkapitalen.

En alternativ betraktningssmåte av denne fusjonen er at den for morselskapet delvis består av en transaksjon med utenforstående. Anskaffelseskost for de eiendeler og gjeld som blir ervervet, består da av anskaffelseskost ved konserndannelsen for den delen som ble ervervet da, og anskaffelseskost lik vederlaget til minoritetsseierne i datterselskapet for den delen som er ervervet ved fusjonen. Denne løsningen samsvarer med praksis for eliminering av interngevinst under egenkapitalmetoden. Ved denne teknikken oppstår det ikke behov for egenkapitalkorrekasjoner ved fusjon av deleid datterselskap.

Løsningen kan gjennomføres helt tilsvarende ved nedstrøms og horisontal overdragelse som involverer deleid datterselskap. Ved nedstrømsalg elimineres gevinst 100 % i morselskap. Ved gjennomføring av nedstrøms overdragelse i form av tingsinnskudd i deleid datterselskap, eller i form av kombinasjoner av fusjon og fisjon som gir det samme sluttresultatet, tilsier dette videreføring av konsernverdien i datterselskapets selskapsregnskap. Anskaffelseskost for de sist ervervede aksjer i datterselskap i morselskapets selskapsregnskap, blir også lik konsernverdien av overdratt eiendel.

Generalisering av det ovenstående er at når minoriteten er direkte part i transaksjonen (dvs. bytter aksjer), anses dette som transaksjon.

ANVENDT PÅ HORIZONTAL FUSJONER HAR VI FLG. TILFELLER:

I tilfelle I bytter minoriteten aksjer i D₂ med aksjer i D₁. Ut fra systemet som er skissert ovenfor skal minoritetens aksjebytte regnskapsføres som transaksjon. I eksempelet mottar minoriteten aksjer i D₁ for 10 % av virkelig verdi av overdratte eiendeler og gjeld, som følgelig inngår i anskaffelseskost for overtatte eiendeler og gjeld i D₁. Anskaffelseskost blir da den veide summen av konsernverdien for M's andel (90 %) og virkelig verdi for minoritetens andel (10 %). I tilfelle II er minoriteten bare indirekte part, og D₁ opptar eiendeler og gjeld til konsernverdi. Løsningene blir i begge tilfeller som om fusjonen hadde funnet sted i to steg; ett mellom overdragende datterselskap og morselskap, og ett mellom morselskap og overtakende datterselskap.

Den ovenstående metodebruken kan karakteriseres som anvendelse av et eiersyn i selskapsregnskapet. Hvor relevant det er å presisere et eiersyn i selskapsregnskapet, avhenger av om vesentlige minoritetsinteresser er involvert i en overdragelse som

kontinuitetsgjennomskjæres. Dette notatet har som standpunkt at kontinuitetsgjennomskjæring av overdragelser med eller mellom datterselskaper hvor morselskapets eierandel er mindre enn 90 %, bare unntaksvis skal forekomme. Dersom praksis utvikler seg i samsvar med dette, er det lite behov for å innskjerpe et eiersyn for selskapsregnskapet i likhet med det som er skissert ovenfor. Dersom praksis utvikler seg mot en anvendelse av kontinuitetsgjennomskjæring som involverer større minoriteter, vil et mer konsekvent eiersyn i selskapsregnskapet være mer relevant.

7 Forholdet til gjeldende standarder

Problemstillingene i dette notatet forutsettes regulert i regnskapsstandard. De fleste av problemstillingene hører naturlig hjemme i standardene om konsernregnskap, fusjon og fisjon. Det er foreløpig ikke utarbeidet forslag til tilføyelser eller endringer av tekst i disse standardene.

Noen av problemstillingene er allerede regulert i gjeldende standarder, med løsninger som atskiller seg fra anbefalingene her. Dette gjelder særlig avsnittet om omorganisering med uendret eierskap i NRS Fusjon. Implisitt i dette notatet foreslås en innstramning av kriteriene for kontinuitetsgjennomskjæring i NRS Fusjon.

Eksempelsamling

1. Oppstrøms overdragelse fra heleid datter

Anta flg konsern:

Morselskap

Aksjer i D	160	Aksjekapital	260
Kontanter	100		

Balanseført verdi av aksjer i D (160) er anskaffelseskost for disse aksjene.

Datterselskap

Fabrikk *)	50	Aksjekapital	150
Kontanter	100		

*) Virkelig verdi er 80, verdien i konsernregnskapet er 60 (svarer til anskaffelseskost 160 på aksjer i D).

Fabrikk overdras fra D til M. I det følgende ser en på to former for overdragelse, vederlag i penger og utdeling ved kapitalnedsettelse. Notatet foreslår ingen endringer for overdragelse i form av fusjon av heleid datterselskap.

1.1 Vederlag i penger.

Gjeldende praksis:

M (ekm)

Aksjer i D *)	180	Aksjekapital	260
Fabrikk *)	60		
Kontanter	20		

*) NRS Konsernregnskap pkt 6: "Ved kjøp fra datterselskap (oppstrømsalg) skal det kjøpte objektet og resultatandelen fra datterselskapet korrigeres for internfortjenesten (morselskapets andel)." Setningen er uklar. I eksempelet M's resultatandel lik 30 minus uavskrevet merverdi 10. Hele resultatandelen på 20 er internergevinst som tillegges aksjene og fratrekkes overdratt fabrikk ("det kjøpte objektet").

I eksempelet er internergevinst beregnet på grunnlag av konsernverdier. Praksis er trolig ikke konsekvent, jf diskusjonsnotatet pkt 6.2. Dersom internergevinst var beregnet på grunnlag av selskapsverdier, ville aksjer i D ha vært 190 og fabrikk 50.

M (kost)

Aksjer i D	160	Aksjekapital	260
Fabrikk	80		
Kontanter	20		

D (uansett M's vurdering)

Kontanter	180	Aksjekapital	150
		Gevinst	30

Gjennomføring med kontinuitetsgjennomskjæring:

M (ekm og kost)

Aksjer i D	180	Aksjekapital	260
Fabrikk	60		
Kontanter	20		

D (uansett M's vurdering)

Kontanter	180	Aksjekapital	150
		Innskutt egenkapital *)	20
		Opptjent egenkapital *)	10

*) Differansen mellom vederlaget og konsernverdi er innskutt egenkapital. Differanse mellom konsernverdi og selskapsverdi er opptjent.

1.2 Utdeling

Antar at aksjekapitalen i D nedsettes med 50 og fabrikk utdeles til M.

Gjeldende praksis:

M (ekm)

Aksjer i D *)	100	Aksjekapital	260
Fabrikk	60		
Kontanter	100		

*) 160 pluss resultatandel 20 minus uttak 80.

M (kost)

Aksjer i D *)	100	Aksjekapital	260
Fabrikk	80	Opptjent egenkapital **)	20
Kontanter	100		

*) 160 minus "tilbakebetaling av anskaffelseskost" 60.

***) Den delen som overstiger tilbakebetalingen må anses som avkastning i M.

D (uansett M's vurdering)

Kontanter	100	Aksjekapital	100
-----------	-----	--------------	-----

Gjennomføring med kontinuitetsgjennomskjæring:

M (ekm og kost)

Aksjer i D *)	100	Aksjekapital	260
Fabrikk	60		
Kontanter	100		

*) Aksjer i D er 160 minus uttak på 60.

D blir som under gjeldende praksis.

2. Oppstrøms overdragelse fra deleid datter

Anta at D er som i pkt 1. M har kjøpt 90 % av D for 144. Hele D er således verdsatt til 160. Konsernverdiene av eiendeler i D er som i pkt 1.

Morselskap

Aksjer i D	144	Aksjekapital	244
Kontanter	100		

Fabrikk skal overdras fra D til M, på samme måte som i pkt 1. En ser her på alternativene vederlag i penger og fusjon.

2.1 Vederlag i penger*Gjeldende praksis:***M (ekm)**

Aksjer i D *)	162	Aksjekapital	244
Fabrikk **)	62		
Kontanter	20		

*) 144 pluss resultatandel 18 (basert på konsernverdi).

**) 80 minus resultatandel 18.

M (kost)

Aksjer i D	144	Aksjekapital	244
Fabrikk	80		
Kontanter	20		

D (uansett M's vurdering)

Kontanter	180	Aksjekapital	150
		Gevinst	30

Gjennomføring med kontinuitetsgjennomskjæring:

Spørsmålet her er hvordan minoritetens andel skal føres, jf. diskusjonsnotatet pkt. 6.3. Ett alternativ er å regnskapsføre som om kontinuitetsbetraktningen gjelder både majoritet og minoritet.

M (ekm og kost)

Aksjer i D *)	164	Aksjekapital	244
Fabrikk	60		
Kontanter	20		

*) 144 pluss egenkapitalinnskudd 20.

D (uansett M's vurdering)

Kontanter	180	Aksjekapital	150
		Innskutt egenkapital	20
		Opptjent egenkapital	10

Spørsmålet gjelder her et beløp på 2, som er minoritetens andel av differansen mellom virkelig verdi og konsernverdi. Hvis denne holdes utenom kontinuitetsbetraktningen, skal M føre aksjer til 162 og fabrikk til 62. I D vil innskutt egenkapital være 18 og gevinst 12.

2.2 Fusjon

Det gjennomføres en kapitalforhøyelse i M med verdi 18, som er minoritetens andel av D. Her blir denne ikke spesifisert på pålydende og overkurs.

*Gjeldende praksis:***M**

Fabrikk	60	Innskutt egenkapital	262
Kontanter	200	Opptjent egenkapital *)	-2

*) Differanse mellom kapitalforhøyelsen (18) og andel eiendeler og gjeld som er overdratt ved fusjonen (10 % av 160, lik 16), jf fusjonsstandard pkt 4.4.

Gjennomføring etter et eiersyn:

M

Fabrikk *)	62	Innskutt egenkapital	262
Kontanter	200		

*) Konsernverdi for M's andel (54) pluss virkelig verdi for minoritetens andel (8).

3. Nedstrøm til heleid datter

Anta flg konsern:

M

Aksjer i D	100	Aksjekapital	260
Fabrikk	60		
Kontanter	100		

D

Kontanter	100	Innskutt egenkapital	100
-----------	-----	----------------------	-----

Som i 1 og 2 er virkelig verdi av fabrikk lik 80. Verdien i M's selskapsregnskap er lik konsernverdien.

Fabrikk skal overdras fra M til D. I det følgende ser en på to former for overdragelse, vederlag i penger og vederlag i aksjer.

3.1 Vederlag i penger

Gjeldende praksis:

M (ekm)

Aksjer i D *)	80	Aksjekapital	260
Kontanter	180		

*) NRS Konsernregnskap: "Ved salg til datterselskap (nedstrømsalg) korrigeres morselskapets gevinst med motpost i andel i det datterselskap som har kjøpt objektet. Hele internfortjenesten korrigeres."

M (kost)

Aksjer i D	100	Aksjekapital	260
Kontanter	180	Gevinst	20

D

Fabrikk	80	Innskutt egenkapital	100
Kontanter	20		

Gjennomføring med kontinuitetsgjennomskjæring:

M (ekm og kost)

Aksjer i D *)	80	Aksjekapital	260
Kontanter	180		

*) Differansen mellom vederlag og balanseført verdi anses som uttak av innskutt egenkapital.

D

Fabrikk	60	Innskutt egenkapital *)	80
Kontanter	20		

*) Differansen mellom vederlag og balanseført verdi anses som uttak av innskutt egenkapital.

3.2 Vederlag i aksjer*Gjeldende praksis:*

Det praktiseres både ny verdimåling og kontinuitetsgjennomskjæring i dette tilfellet, jf. diskusjonsnotatet pkt. 2.1. For alternativet kontinuitetsgjennomskjæring, se nedenfor. Ved alternativet ny verdimåling er kapitalforhøyelsen i D 80:

D

Fabrikk	80	Innskutt egenkapital	180
Kontanter	100		

M (ekm)

Aksjer i D *)	160	Aksjekapital	260
Kontanter	100		

*) 100 pluss 80 (kapitalforhøyelse) minus 20 (korreksjon av internfortjeneste).

M (kost)

Aksjer i D	180	Aksjekapital	260
Kontanter	100	Gevinst	20

Gjennomføring med kontinuitetsgjennomskjæring:

Ved dette alternativet (som også er tillatt etter gjeldende praksis) er kapitalforhøyelsen i D lik 60.

D

Fabrikk	60	Innskutt egenkapital	160
Kontanter	100		

M (ekm og kost)

Aksjer i D *)	160	Aksjekapital	260
Kontanter	100		

*) 100 pluss 60 (kapitalforhøyelse)

4. Nedstrøm til deleid datter

Anta samme konsern som i 3, bortsett fra at M eier 90 % av D.

M

Aksjer i D	90	Aksjekapital	250
Fabrikk	60		
Kontanter	100		

4.1 Vederlag i penger*Gjeldende praksis:***M (ekm)**

Aksjer i D *)	70	Aksjekapital	250
Kontanter	180		

*) 90 minus internfortjeneste 20.

M (kost)

Aksjer i D	90	Aksjekapital	250
Kontanter	180	Gevinst	20

D er tilsvarende som i 3.1.

Gjennomføring med kontinuitetsgjennomskjæring:

M (ekm og kost)

Aksjer i D *)	70	Aksjekapital	250
Kontanter	180		

*) 90 minus uttak av egenkapital 20.

D er tilsvarende som i pkt. 3.1.

4.2 Vederlag i aksjer

D utsteder aksjer med verdi 80 til M for erverv av fabrikk.

Gjeldende praksis:

M (ekm)

Aksjer i D *)	150	Aksjekapital	250
Kontanter	100		

*) 90 pluss 80 minus internfortjeneste 20

M (kost)

Aksjer i D	170	Aksjekapital	250
Kontanter	100	Gevinst	20

D er som i 3.2 (kapitalforhøyelse til virkelig verdi).

Gjennomføring av kontinuitetsgjennomskjæring:

M (ekm og kost)

Aksjer i D	150	Aksjekapital	250
Kontanter	100		

D er som i 3.2 (kapitalforhøyelse til kontinuitet).

5. Horizontal overdragelse mellom heleide datterselskaper

Anta flg konsern:

Morselskap

Aksjer i D ₁	60	Aksjekapital	160
Aksjer i D ₂	100		

Balanseført verdi av aksjer i D₁ og D₂ er anskaffelseskost for disse aksjene.

D₁

Fabrikk *)	50	Innskutt egenkapital	50
------------	----	----------------------	----

*) Virkelig verdi er 80, verdien i konsernregnskapet er 60.

D₂

Kontanter	100	Innskutt egenkapital	100
-----------	-----	----------------------	-----

Fabrikk skal overdras fra D₁ til D₂. Dette kan skje ved vederlag i penger eller aksjer, fusjon med eller uten vederlag, fisjon eller overføring uten vederlag (konsernbidrag).

5.1 Vederlag i penger

Gjeldende praksis:

D₁

Kontanter	80	Innskutt egenkapital	50
		Gevinst	30

D₂

Fabrikk	80	Innskutt egenkapital	100
Kontanter	20		

M (ekm)

Aksjer i D ₁	80	Aksjekapital	160
Aksjer i D ₂	80		

NRS Konsernregnskap pkt 6: "Ved salg mellom datterselskaper skal også urealisert internfortjeneste korrigeres i resultatandelen fra det selskapet som har gjennomført salg med intern fortjeneste. Internfortjenesten reduserer andelen i kjøpende selskap." Resultatandelen er 30 minus korreksjon for betalt merverdi 10.

Ved kostmetoden blir M's balanse ikke påvirket av det horisontale salget.

Gjennomføring med kontinuitetsgjennomskjæring:

D₁

Kontanter	80	Innskutt egenkapital	70
		Opptjent egenkapital *)	10

*) Differansen mellom konsernverdi og selskapsverdi anses opptjent i overdragende selskap.

D₂

Fabrikk	60	Innskutt egenkapital *)	80
Kontanter	20		

*) Differansen mellom vederlag og konsernverdi anses som uttak av egenkapital.

M (ekm og kost)

Aksjer i D ₁ *)	80	Aksjekapital	160
Aksjer i D ₂ **)	80		

*) Tillagt innskutt egenkapital på 20

***) Fratrullet uttak av egenkapital på 20.

5.2 Vederlag i aksjer

D₂ utsteder aksjer til D₁ som vederlag for fabrikk. Det ses her bort fra aksjenes pålydende. Virkelig verdi av aksjevederlaget er 80.

Gjeldende praksis:

D₁

Aksjer i D ₂	80	Innskutt egenkapital	50
		Gevinst	30

D₂

Fabrikk	80	Innskutt egenkapital	180
Kontanter	100		

M (ekm)

Aksjer i D ₁	80	Aksjekapital	160
Aksjer i D ₂	80		

Internegevinnt på 20 korrigeres som under 5.1. Kapitalforhøyelsen gir i seg selv ikke grunnlag for endret verdi på M's investering i D₂.

M (kost) blir ikke påvirket.

Gjennomføring med kontinuitetsgjennomskjæring:

D₁

Aksjer i D ₂	60	Innskutt egenkapital	50
		Opptjent egenkapital	10

D₂

Fabrikk	60	Innskutt egenkapital	160
Kontanter	100		

M (ekm og kost)

Aksjer i D ₁	60	Aksjekapital	160
Aksjer i D ₂	100		

5.3 Fusjon

Fusjon vil normalt gjennomføres med vederlag til M. Dersom M er AS kan fusjon gjennomføres uten vederlag. Etter som en her ikke identifiserer størrelsen på den nominelle aksjekapitalforhøyelsen, blir løsningene identiske for de to tilfellene.

Gjeldende praksis:

Fusjonen er en "omorganisering med uendret eierskap" hvor det anvendes selskapskontinuitet.

D fusjonert

Fabrikk	50	Innskutt egenkapital	150
Kontanter	100		

M

Aksjer i D fusjonert	160	Aksjekapital	160
----------------------	-----	--------------	-----

Kontinuitetsgjennomskjæring med konsernverdi:

M blir som under gjeldende praksis.

D fusjonert

Fabrikk	60	Innskutt egenkapital	150
Kontanter	100	Opptjent egenkapital	10

6. Horisontal overdragelse mellom deleide datterselskaper

Anta at D₁ og D₂ er som i pkt 5. M har kjøpt 90 % av D₁ for 54 og 90 % av D₂ for 90.

Morselskap

Aksjer i D ₁	54	Aksjekapital	144
Aksjer i D ₂	90		

D₁ og D₂ er som i pkt 5, og fabrikk skal overdras på samme måte.

6.1 Kjøp med vederlag i penger

Gjeldende praksis:

D₁ og D₂ blir som i pkt 5.1.

M (ekm)

Aksjer i D ₁ *)	72	Aksjekapital	144
Aksjer i D ₂ **)	72		

NRS Konsernregnskap pkt 6: "Ved salg mellom datterselskaper skal også urealisert internfortjeneste korrigeres i resultatandelen fra det selskapet som har gjennomført salg med intern fortjeneste. Internfortjenesten reduserer andelen i kjøpende selskap." NOU s 149: "Transaksjoner mellom datterselskaper og tilknyttede selskaper kan også inneholde internggevinst (...) Det må presiseres at beregning av internggevinst avhenger av om kjøper er en del av enheten. Når en eiendel blir solgt til et datterselskap, er hele gevinsten å betrakte som internggevinst ved beregning av investors resultatandel hos det selgende selskapet."

*) Aksjer i D₁ er 54 + resultatandel 18

**) Aksjer i D₂ er 90 – resultatandel 18.

Ved kostmetoden blir M's balanse ikke påvirket av det horisontale salget.

Gjennomføring med kontinuitetsgjennomskjæring:

Ved konsernkontinuitet etter vanlig forståelse blir balansene i D₁ og D₂ som beskrevet i 5.1 under avsnittet om kontinuitetsgjennomskjæring.

Ved et eiersyn, hvor forholdet til minoriteten ses som en separat transaksjon (jf. diskusjonsnotat pkt. 6.3), er det bare M's andel som anses som innskudd av egenkapital i D₁ og uttak av egenkapital i D₂:

D₁

Kontanter	80	Innskutt egenkapital *)	68
		Opptjent egenkapital *)	12

*) Kapitalinnskuddet er her begrenset til M's andel (18).

D₂

Fabrikk	62	Innskutt egenkapital *)	82
Kontanter	20		

*) Kapitaluttaket er begrenset til M's andel.

M (ekm og kost)

Aksjer i D ₁ *)	78	Aksjekapital	160
Aksjer i D ₂ **)	82		

*) Tillagt innskutt egenkapital på 18

**) Fratrukket uttak av egenkapital på 18.

6.2 Vederlag i aksjer

D₂ utsteder aksjer til D₁ som vederlag for fabrikk.

Gjeldende praksis:

D₁ og D₂ blir som i pkt 5.2. M (ekm) blir som under gjeldende praksis i 6.1. M (kost) blir ikke påvirket.

Gjennomføring med kontinuitetsgjennomskjæring:

Ved konsernkontinuitet etter vanlig forståelse blir balansene i D₁ og D₂ som beskrevet i 5.2 under avsnittet om kontinuitetsgjennomskjæring.

Ved et eiersyn (jf. diskusjonsnotatet pkt 6.3) må den horisontale overdragelsen ses som to vertikale for det som gjelder M's andel (54). Minoritetens andel går til virkelig verdi (8) direkte fra D₁ til D₂. Differansen mellom konsernverdi og selskapsverdi (10) pluss minoritetens andel av merverdi (2) anses opptjent i D₁. Kapitalforhøyelsen i D₂ er summen av M's andel 54 og minoritetens andel 8.

D₁

Aksjer i D ₂	62	Innskutt egenkapital	50
		Opptjent egenkapital	12

D₂

Fabrikk	62	Innskutt egenkapital	162
Kontanter	100		

M (ekm og kost) påvirkes ikke av den horisontale overdragelsen.

6.3 Fusjon (og fisjon)

Som i 5.3 er størrelsen på den nominelle aksjekapitalforhøyelsen ikke identifisert her. Kapitalforhøyelsen er aksjer med verdi 80.

*Gjeldende praksis:***D fusjonert**

Fabrikk	50	Innskutt egenkapital	150
Kontanter	100		

M

Aksjer i D fusjonert	144	Aksjekapital	144
----------------------	-----	--------------	-----

Gjennomføring med konsernverdi:

Konsernverdi og enhetssyn:

D fusjonert

Fabrikk	60	Innskutt egenkapital	160
Kontanter	100		

Konsernverdi og eiersyn:

D fusjonert

Fabrikk *)	62	Innskutt egenkapital	160
Kontanter	100	Opptjent egenkapital	2

*) Kontinuitet i majoritetens andel (54); virkelig verdi for minoritetens andel (8)

M

Som under gjeldende praksis.